

Інформаційна глобалізація: сучасні тенденції та перспективи

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
e-mail: i.khilchevska@i.ua

Анотація. Розглянуто підходи щодо визначення суті поняття «глобалізація». Розкрито зміст процесу глобалізації з географічної та суспільно-економічної точок зору. Виділено особливості та характерні риси інформаційної глобалізації. Проаналізовано динаміку обсягів капіталізації найбільших компаній світу. Досліджено їх галузеву спеціалізацію та територіальний аспект. Розкрито особливості процесу інформаційної глобалізації в країнах, що розвиваються.

Ключові слова: глобалізація, інформація, інформаційна глобалізація, технологічні компанії.

Термін "глобалізація" став одним з ключових слів сучасного лексикону. Одні вважають його наслідком "суміші геостратегічних землетрусів і соціальних, економічних, технологічних, культурних та етнічних факторів" (А. Кінг та Б. Шнайдер [1]), інші роблять наголос на потенційних і реальних можливостях інформаційних технологій реструктурувати суспільство (Х. Моулана [2]). На думку одного з авторів "Енциклопедії постмодернізму" В. Морера із США цей термін виник у 70-х роках минулого століття у літературі з менеджменту і бізнесу для позначення нових стратегій світового виробництва та розподілу; в суспільні науки, вважає цей автор, він увійшов через географію і соціологію, а в гуманітарні – через антропологію та культурні дослідження [3]. Своїх права на термін "глобалізація" заявляють також й економісти, які звернули увагу на факт формування єдиного світового ринку, зокрема американець Т. Левітт, який в "Гарвард бізнес ревью" 1983 р. надрукував статтю про феномен злиття ринків окремих продуктів, що виробляються крупними транснаціональними корпораціями (ТНК). Розширив це поняття у книзі «Світ без кордонів» відомий американський економіст японського походження К. Оме, який розглядав світову економіку в контексті взаємного впливу трьох силових центрів: ЄС, США і Японії, а також домінування на світовій економічній арені "глобальних фірм" [4].

Таким чином, можна виокремити цілий ряд підходів у дослідженні суті глобалізації. В одних дослідженнях акцентується на економічних аспектах, у других – на формуванні єдиного інформаційного простору, у третіх – на проблемах культури, в четвертих – на питаннях, пов'язаних із розвитком загальносвітових стандартів в усіх галузях суспільного життя тощо.

Проте, беззаперечним залишається той факт, що глобалізація - ключове поняття, яке детермінує еволюцію світової цивілізації на зламі тисячоліть, формує нову еру взаємодії націй, економічних систем та окремих індивідів, спричиняючи фундаментальні перетворення в усіх сферах суспільного життя.

Як зазначає проф. .В.Бєбік, з одного боку, глобалізація – це, певною мірою, віртуальний феномен (економічний, політичний, лінгвістичний), а з другого – реальність, об'єктивний історичний процес [5].

З суспільно-економічної та географічної точок зору найбільш всебічно визначення глобалізації дали російські вчені: глобалізація світового господарства – це сучасна нам, всесвітня стадія інтернаціоналізації господарського життя, в рамках якої світове господарство набуває якісно нових, невідомих раніше характеристик та особливостей свого розвитку [6]. В якості таких характеристик виступають зростання цілісності світового господарства, посилення взаємозалежності економік практично всіх країн світу, залучення раніше закритих країн до міжнародних економічних відносин, тенденція до економічної гомогенізації світу, формування глобальних ринків.

Відомо, що для виробництва матеріальних і духовних благ необхідним є використання певного набору елементів, так званих факторів виробництва. Вони являють собою сукупність природних, капітальних і людських сил, які потенційно можуть бути використані в процесі виробництва. Тривалий час в економічній науці вважалась класичною і наче б завершеною чотирифакторна класифікація елементів виробництва: праця, капітал, земля, підприємницькі здібності. Однак на кожному етапі розвитку суспільного виробництва під впливом науково-технічного прогресу постійно з'являються нові складові процесу виробництва, які з часом досягають такого рівня розвитку і значення, що перетворюються на самостійні фактори виробництва. Сучасна вітчизняна і світова економічна наука до складу факторів виробництва відносить: працю, капітал, землю, підприємницькі здібності, науку, інформацію, екологію.

Інформація на сучасному етапі розвитку суспільства і світового господарства є найважливішим фактором суспільного виробництва, який можна визначити як систему збирання, обробки та систематизації різноманітних знань людини з метою використання їх у різних сферах життєдіяльності й насамперед в економічній сфері [7]. Виступаючи опосередкованою ланкою між наукою та виробництвом, інформація справляє суттєвий вплив на розвиток усіх суспільно-економічних

економічних процесів. Завдяки розвитку інформації відбувається переоцінка ролі та місця матеріально-речових факторів суспільного виробництва. Відбувається поступове скорочення матеріальних та зростання інформаційних джерел економічної життєдіяльності людини. Тому значно зростає інформаційна місткість виробництва, праці та продукту.

Сучасна діяльність зарубіжних компаній спирається не лише на інформацію в широкому розумінні слова як на форму наукового знання, методологію, пізнавально-комунікативну сферу діяльності. Значне місце займає інформація у вузькому розумінні, тобто як сфера вивчення інформаційних процесів з боку кількості інформації, яка проходить каналами зв'язку, запам'ятовується, є необхідною для вирішення ринкових проблем та отримання конкурентних переваг. Реальні переваги, які отримують держави, регіони, компанії з розвинутими інформаційними технологіями та комп'ютерними мережами, призводять до зміни характеру економічних, політичних та соціальних відносин. В той же час інформатизація всіх сфер діяльності породжує нову, невідому попереднім епохам віртуальну реальність існування, руйнує сталі природні ритми та цикли, витісняє цінності живого спілкування та розуміння, посилює можливості маніпулювання масовою та індивідуальною свідомістю.

Отже, за умов поглиблення глобальної інтеграції та посилення жорсткої міжнародної конкуренції головною ареною зіткнень і боротьби різновекторних національних інтересів держав стає інформаційний простір.

Все частіше для характеристики сучасних процесів в суспільстві та світовому господарстві, в тому числі і у географічній науці, використовують поняття «економіка інформації», «інформаційне суспільство», «інформаційна глобалізація» тощо. Географія також не може залишатись осторонь сучасних світо господарських процесів, розвиватись на старій теоретичній платформі, використовуючи застарілий понятійно-термінологічний апарат.

За визначенням проф. М.В.Багрова, глобалізація інформаційного суспільства – це 1) суспільство нового типу, яке формується в результаті глобальної соціальної революції, базисом якої є вибуховий розвиток та конвергенція інформаційних і телекомунікаційних технологій; 2) суспільство знання, де головним двигуном добробуту кожної людини і держави стає знання, яке набуто завдяки безперешкодному доступу до інформації та уміння її обробляти; 3) глобальне суспільство, в якому обмін інформацією не має кордонів – часових, просторових, політичних, де приймаються рішення щодо покращення всіх аспектів якості життя на основі наукової обробки даних та сучасного знання; 4) суспільство, яке сприяє як взаємопроникненню культур, так і відкриває кожному співтовариству нові можливості для самореалізації [8].

В науковій літературі можна зустріти також підходи щодо виділення окремих інформаційних цивілізацій. Серед таких локальних інформаційних цивілізацій сьогодні можна назвати: найбільш розвинену інформаційну цивілізацію – США; менш розвинуті – країни Західної Європи, Азія (в першу чергу Китай та Індія); слаборозвинуті – Африка, Латинська Америка, Східна Європа [9].

Всесвітня інформаційна мережа, знищивши монополію на інформацію, перетворила її користувачів із пасивних об'єктів інформування на активних суб'єктів самостійного відбору та поширення інформації, визначила переваги нового етапу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Інтенсивний доступ до інформації чи знань визначає у сучасному суспільстві моделі навчання, культурного самовираження, соціальної активності тощо. В умовах глобалізації потужні потоки інформації та новітні технології засобів зв'язку ущільнюють інформаційне середовище. Вони сприяють прискореному переміщенню символів, знань, зразків поведінки від одного суспільства до іншого, служать джерелом стандартизації пропозиції, уніфікації потреб споживачів.

Сектор, пов'язаний з виробництвом знань, обробкою та розповсюдженням інформації, домінує в економіці найбільш розвинених країн. Спосіб виробництва та передачі знань, власне людина з її інтелектуальним потенціалом визначає темпи економічного розвитку та науково-технічного прогресу, є головним чинником розвитку постіндустріального суспільства. Відповідно, в орієнтованій на використання знань економіці людський потенціал, нові управлінські і маркетингові технології, інформаційні системи стають пріоритетними напрямками інвестицій. Саме постіндустріальна економіка як сфера виробництва інновацій та інформації створила технологічну основу глобальної інтеграції.

У той же час на глобальному рівні зберігається значний дисбаланс впливу на політику та економіку на користь інтересів великого бізнесу. За принципом мережної організації відбувається застосування інформаційних технологій в організаційно-технічному забезпеченні діяльності корпоративно-фінансових структур, що підвищило вплив цих структур у глобальному економічному просторі [10].

Про те, як змінилась за останні п'ять років світова економіка, можна судити за списком найдорожчих компаній світу.

Аналітики однієї з найбільш поважних аудиторських компаній світу PricewaterhouseCoopers (PwC) склали рейтинг Топ-100 найбільших компаній світу за ринковою капіталізацією та провели аналіз щорічних змін в цьому рейтингу в період з березня 2008 року до березня 2013 року (таблиця 1).

В першу десятку рейтингу окрім тріумфатора Apple увійшли також Google, IBM та довгожитель Microsoft, які представляють технологічну сферу.

Таблиця 1.

Топ-10 найдорожчих компаній світу [11]

Назва компанії	Країна	Сфера діяльності	Місце +/-	Станом на 31.03.2013		Станом на 31.03.2008	
				Місце	Ринкова капіталізація, млрд.дол. США	Місце	Ринкова капіталізація, млрд.дол. США
Apple	США	Технології	+40	1	416	41	126
Exxon Mobil	США	Нафта&Газ	-1	2	404	1	453
Google	США	Технології	+33	3	263	36	138
Berkshire Hathaway	США	Фінанси	+9	4	257	13	207
Petrochina	Китай	Нафта&Газ	-3	5	255	2	424
Wal-Mart Stores	США	Послуги	+5	6	246	11	208
General Electric	США	Промисловість	-4	7	240	3	369
Microsoft	США	Технології	-1	8	240	7	264
IBM	США	Технології	+18	9	238	27	159
Nestle	Швейцарія	Споживчі товари	+4	10	233	14	197

Чотири позиції з перших п'яти за динамікою зростання капіталізації окупували також компанії технологічної сфери. Беззаперечним лідером є компанія Apple. За останні шість років її вартість зросла більше ніж втричі (із 126 млрд.дол. США у 2008 р. до 416 млрд.дол. США у 2013 р., збільшившись на 290 млрд.дол. США), компанія очолила список, стрімко піднявшись із 41 місця на перше. Далі йдуть Google, який додав + 125 млрд.дол. США, Samsung - +109 млрд.дол. США і +49 позицій в рейтингу (із 68 місця і 93 млрд.дол.США у 2008 р. до 19 місця і 202 млрд.дол. США у 2013 р.) та компанія IBM - +79 млрд.дол. США. Єдиним аутсайдером серед компаній даного сектору стала Nokia, яка втратила -114 млрд.дол. США (із 126 млрд.дол. США у 2008 р. до 12 млрд.дол. США у 2013 р.), увійшовши до п'ятірки найгірших. До Топ – 100 у 2013 р. Nokia не увійшла взагалі, адже поріг входження в Global Top 100 залишається відносно стабільним і становить нині 70 млрд.дол. США у порівнянні з 66 млрд.дол. США у 2008 р. [11].

Зростаюча капіталізація лідерів хай-тек-галузі зумовлена тим, що такі корпорації володіють найновішими технологіями та маркетинговими стратегіями, які дозволяють їм швидко зростати за рахунок частки більш посередніх компаній та нарощувати прибутки. Високотехнологічні корпорації виводять на ринок продукти, які створюють абсолютно нові ніші, як, наприклад запущена Apple планшет-революція. До того ж подібні дівайся доступні дуже широкому колу споживачів, на відміну від продукції підприємств, які представляють традиційні галузі промисловості. Лідери сфери високих технологій та компанії, які орієнтуються на масового споживача, витісняють сировинних гігантів із списку найдорожчих корпорацій. Причинами цього стали споживчий бум та інтернет-епоха. Ці зміни відображують і глобальний тренд. Загальна вартість компаній, які представляють нафтогазовий сектор у рейтингу впала на 26%, проте капіталізація високотехнологічних корпорацій зросла на 35%.

Краще за інших враховувати світову економічну кон'юнктуру, настрої ринків та уподобання споживачів вдається американським корпораціям: 8 із 10, 13 із 20 і 43 із 100 – компанії із США. При цьому сукупна капіталізація американських представників рейтингу зросла на 29%, до \$ 6,7 трлн.дол. США – це майже половина вартості всіх учасників списку.

Зрозуміло, що джерелом походження інновацій в світі виступають компанії найбільш розвинутих країн, каталізаторами їх розповсюдження є численні філії ТНК цих країн, які територіально охоплюють майже всі країни в світі, споживачами цієї продукції виступають як споживачі цих країн так і інших.

В той же час ринки країн, що розвиваються мають свою специфіку та спеціалізацію щодо інформаційного розвитку суспільства. Міжнародна телекомунікаційна спілка заявляє, що у 2014 р. кількість абонентів мобільного зв'язку перевищить кількість населення планети. Зростання відбуватиметься переважно за рахунок країн Африки та Азії, в першу чергу Китаю та Індії [12].

Незважаючи на неосяжні можливості технологічних ТНК в світі, на ринках зазначених країн вони стикаються з досить жорсткою конкуренцією. Це проявляється як у цінній політиці, так і у боротьбі з вітчизняними імітаторами. Так, 60% ринку смартфонів у Китаї володіють місцеві підприємці на чолі з компанією Xiaomi (відвертою копією Apple), а компанія Apple посідає лише сьому позицію в рейтингу продажів. В Індії вітчизняний виробник телефонів Micromax планує продати у 2014 р. більше телефонів, ніж компанія Samsung.

Прикладом успішної технологічної інновації та інтеграції країн, що розвиваються є система мобільної передачі грошей M-PESA, яка започаткована у Кенії, а нині набирає обертів і у країнах Азії. Мобільні гроші M-PESA не мали успіху в країнах Європи та Америки, з огляду на більшу популярність

там банків і кредитних карт. В той же час ця система отримала інвестування від британської компанії Vodafone.

В Індії створено програму передачі мобільних повідомлень Nike, схожу на WhatsApp та Viber, яка дає користувачам смартфонів змогу надсилати повідомлення за допомогою цифрових каналів, звільняючи від оплати за текстову інформацію. Nike також працює зі звичайними мобільними телефонами. В Індії, де рівень ринкового проникнення смартфонів становить лише 6%, така послуга є важливою для багатьох. Nike частково належить японському телекомунікаційному гіганту Soft Bank. Такі приклади спільного володіння є взаємовигідними, адже гроші і технології приходять із заходу, а найкращі ідеї можуть виникнути у досить несподіваних місцях.

Таким чином, світове господарство почало перетворюватись із цілісної економічної системи в єдиний економічний організм, пов'язаний не лише міжнародним поділом праці, але і гігантськими міжнародними, часто всесвітніми, виробничо-збутовими структурами, глобальною фінансовою системою та планетарною інформаційною мережею. Саме інформаційні складові в наш час відводиться особлива роль в процесах глобалізації.

Інформаційна революція стає вирішальним фактором економічного та соціального розвитку сучасного суспільства. І в цих умовах те суспільство, яке не стало на шлях інформатизації та радикальної трансформації на її основі господарської та інших сфер життєдіяльності, приречене на відставання та поступову деградацію.

Література

1. King A. S. The First Global Revolution: A Report by the Council of the Club of Rome / A. S. King, B. Schneider. – N. Y., 1991.
2. Mowlana H. Global Communication in Transition. The End of Diversity? / H. Mowlana. – Thousand Oaks, London, New Keihi, 1996.
3. Енциклопедія постмодернізму / За ред. Чарлза Е. Вінквіста та Віктора Е. Тейлора. Пер. з англ. В. Шовкун. Наук. ред. перекладу д. філос. н. О. Шевченко. – К.: Вид-во Соломії Павличко "ОСНОВИ", 2003. – 503 с.
4. Khmae K. The Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy / K. Khmae. – Fontana, 1990.
5. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка набліж рилейшнз: Моногр / В. М. Бебик. – К.: МАУП, 2005. – 440 с.
6. Глобалізація мирового господарства: Учеб. пособие / Под ред. д-ра экон. наук, проф. М.Н. Осьмовой, канд. экон. наук, доц. А.В. Бойченко. - М.: ИНФРА-М, 2006. - 376 с.
7. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. – 8-ме вид., переробл. і доповн.– К., Знання, 2012. – 739 с.
8. География в информационном мире : научное издание / Н. В. Багров. - К. : Либідь, 2005. – 181 с.
9. Ладига Л.И. Глобальное информационное общество: позитивные и негативные стороны / Л.И. Ладига // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Глобалізація інформаційного суспільства й інтеграційні процеси: стан та перспективи розвитку». – Луганськ, 2011. – С. 64-68.
10. Добровольська А.Б. Інформаційний простір: проблеми становлення нової якості національного росту / А.Б. Добровольська // Режим доступу http://www1.nas.gov.ua/publications/books/serii/academy/1102010/Documents/2010_03/a14.pdf
11. Top – 100 крупнейших компаний мира по рыночной капитализации [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.pwc.com
12. Лео Мірані. Ринки, що розробляються // Прогноз The Economist: Світ у 2014. Український випуск. – Вид-во ТОВ «Український тиждень». – С. 96

Аннотация. И.Г. Хильчевская **Информационная глобализация: современные тенденции и перспективы.** Рассмотрены подходы к определению сути термина «глобализация». Раскрыто содержание процесса глобализации с географической и общественно-экономической точек зрения. Выделены особенности и характерные черты информационной глобализации. Проанализирована динамика объемов капитализации крупнейших корпораций мира. Исследовано их отраслевую специализацию и территориальный аспект. Раскрыты особенности процесса информационной глобализации в странах, которые развиваются.

Ключевые слова: глобализация, информация, информационная глобализация, технологические компании.

Abstract. I. Khilchevska **Information Globalization: Current Trends and Prospects.** Approaches to determine the merits of the concept of "globalization." The content of globalization from a geographical and socio-economic point of view. Highlight the features and characteristics of information globalization. Analyzed the dynamics of the capitalization of the largest companies in the world. Investigated their sectoral specialization and territorial aspect. The features of the process of globalization of information in developing countries.

Keywords: globalization, information, technology, information globalization, technology companies.

Поступила в редакцию 12.02.2014 г.